

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Facilis Et Succincta S.S. Canonum Doctrina

Pirhing, Ehrenreich

Dilingæ, 1690

Titvlvs I. De Indiciis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61641)

LIBER SECUNDUS
DECRETALIUM.
TITULUS I.
DE IUDICIIS.

S E C T I O I.

*De Iudiciis in Genere, & Personis,
qua stare possunt in iudicio.*

§. I.

Quid, & Quotuplex sit Iudicium?

Iudicium est legitima rei controversiæ apud Iudicem inter litigantes tractatio, seu disceptatio, & dijudicatio, litis finiendæ gratiâ: ad quod tres, principales personæ ordinariè requiruntur, Iudex. Actor, & Reus *Cap. Forus 10. §. In omni de P. S.* Iudex est persona, quæ publicâ auctoritate iudicio præest, ab eo, quod jus dicat, sive rem controversam secundum juris præscriptum definiat, Iudex appellatus. Iuxta *cit. Cap. Forus.* Actor ab agendo dicitur, estque is, qui actionem proponit, & prior ad iudicium provocat. *L. in tribus 13. & L. qui 29. ff. h. tit.* ac in actionibus criminalibus accusator dicitur, Reus denique est, qui ab Actore provocatur, seu in jus vocatur, ita dicitur non à reatu semper, sed à re, de qua disceptatur, & est controversia, ut apparet ex *cit. Cap. Forus junctâ Glossa V. Reus* Sicuti autem Actoris vicem supplere non-

nunquam potest Magistratus, si procedat per formam inquisitionis v. g. ob famam præcedentem, ita Reus de præsentibus non debet semper esse certus. Interveniunt autem plerumque etiam aliæ personæ in iudicio, quæ tamen minus principales, & accessorie tantum ad principales se habent, quales sunt Assessores, Consiliiarii, Notarii, Advocati Testes &c. Variæ sunt Iudiciorum divisiones. Prima determinatur ex diversitate iudicantium, ita ut illud, cui præest Iudex ecclesiasticus, Iudicium ecclesiasticum dicatur, & cui præest Iudex sæcularis, iudicium sæculare. Illud subdividitur in spirituale & temporale; spirituale est, quando lis de re aliqua spirituali aut spirituali annexa est, de matrimonio v. g. decimis beneficiis &c. Temporale est, quando lis movetur de re temporalis & profana, de fundo v. g. pecunia &c. Inter personas tamen ecclesiasticas,

Secunda divisio desumitur ex diversitate materiæ, juxta quam diversitatem aliud est iudicium petitorium, in quo movetur quæstio de proprietate rei, seu dominio, aut quasi dominio, aut jure, ad quem ea pertineant; Aliud est iudicium possessorium, in quo movetur quæstio de

de possessione rei, sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda.

Tertia divisio ex diversa forma, quæ in Iudicio adhibetur, aut juxta quam proceditur, desumitur; & hinc aliud iudicium plenarium, ordinarium, & solemne dicitur, in quo scilicet omnes juris solemnitates ad iudicium spectantes, & de Iure requisitæ, adhibentur, Citatio v.g. Libelli oblatio, Litis contestatio, Juramentum Calumniæ &c. aliud est summarium sive extraordinarium, in quo non tam ad formam juris solemnem, & sæpius accidentaliter tantum ad causam decidendam requisitam, attenditur, quam ad essentialia & substantialia iudicii, sine strepitu quidem, ac forma solemni iudicii, sed inspectâ solâ rei veritate proceditur.

Quarta denique Divisio (ut omitram alias vel merè Civiles aut aliàs faciles) desumitur ex diversitate Finis, quem iudicium tale intendit; sic dicitur aliud Civile, in quo de causa Civili agitur, mutuo v.g. emptione, aut ex alio contractu civili &c. aliud dicitur Criminale, in quo de delictis agitur, de furto v.g. homicidio, sacrilegio, hæresi &c. & si agitur ad publicam vindictam, ad pœnam corporalem v.g. aut pecuniariam fisco applicandam, dicitur criminale iudicium criminaliter agi; Si verò agatur ad pœnam privato applicandam, sive ad interesse privatum, dicitur criminale iudicium civiliter tractari; ita tamen, ut quod participat de utroque, mixtum iudicium dicatur, quin imò sæpius duplex actio pœnalis injuriam passo competit, Civilis una, quæ tendit ad pœnam Actoris applicandam; altera criminalis, quæ tendit ad publicam vindictam, ac optio datur injuriam passo,

quam velit actionem instituire, ita tamen ut unâ earum electâ, altera ipso jure tollatur (cum utraque pœnalis sit) nisi sit re tantum persecutoria, quæ per nullam actionem merè pœnalem tollitur.

§. II.

Quinam in Iudicio agere, vel conveniri possint, vel non possint?

Ut personam legitimam standi in Iudicio habent, ij agere, & conveniri possunt, in genere loquendo. In specie verò primò certum est, quòd pupillus sine Tutoris auctoritate nec agere, nec conveniri in iudicio possit. Secundò certum est de jure communi, quòd minor 25. annis legitimam personam standi in iudicio non habeat, nisi ei Curator, saltem ad litem, datus sit (ob iudicium scilicet nondum ad lites, satis maturum) nisi minor talis, qui vigesimum tamen annum jam implevit, veniam ætatis impetraverit, agendi in Iudicio etiam sine Curatore; aut si 14. annum implevit, & agat, vel conveniatur in causis beneficialibus, aut aliis spiritualibus, vel his annexis *Cap. Si annum 3. h. tit. in 6.* (quamvis impuberes neque in his causis sine Tutore agere possint, puberes tamen in hujus modi causis censentur esse majores) aut agat tantum minor 25. annis in possessorio, de recuperanda vel obtinenda possessione *L. fin. junct. Gloss. V. per quemcunque Cod. qui legit. person. standi &c.* De filio familias, quamvis major sit 25. annis, quòd suo nomine & in causa propria, etiam quoad bona adventitia (sive Pater usum fructum in illis habeat, sive non) regulariter & ordinariè in iudicio agere, aut respondere sine assensu parentis nò possit, constat ex *L. ult. Cod.*

De bonis, qua lib. Sc. & cit. Cap. ult. h. tit. in 6. (cū in his, omnibus consensus Patris requiratur ad integrandam personam filii) nisi alieno nomine, ut Procurator. v. g. ster in iudicio, vel is sit de bonis Castrensibus, vel quasi Castrensibus, vel pater longius absit, qui procuratorem non reliquerit; aut inutili patre ad res suas curandas agere velit; vel in pręparatoriis tantū iudicii ante litis contestationem versetur, vel causę sint beneficiales, spirituales, vel his annexę, in quibus nec jus nec administratio ad patrem pertinet. Mulieres denique saltem honestę, quod invitę ad Iudicem trahi personaliter non possint, ex causa quacunq; de iure non expressa, possint verō, si velint, in causis saltem Civilibus, in iudicio per se stare ex *Cap. Mulieres secundo h. tit. in 6.* habetur, nisi sint femine religiose, pręsertim quę sub clausura vivunt, quę, nec vocari, nec admitti debent. De aliis, quibus de iure Civili interdictum est, stare in iudicio, videantur jura Civilia.

§. III.

An, & quā ratione Prælatus Ecclesiasticus, pręsertim Regularis, vel Capitulum seu Conventus, vel Religiosi singuli agere, aut conveniri, in Iudicio possint?

Potest Prælatus Ecclesiasticus, & Regularis, per se solus, absque consensu aut consilio Capituli, in Iudicio agere, & conveniri, de rebus & juribus communibus Monasterii, & tam ad Prælatum, quā Capitulum communiter pertinentibus (nisi causa valdē gravis & ardua esset) quia talium bonorum liberam ad-

ministracionem, a lege, sive a iure sibi concessam habet independentem a Capitulo, & quamvis juxta communia jura, qui rem alienare non potest, nec potest eam in iudicium deducere, Prælatus autem non possit sępē talia bona solus alienare, consequenter nec possit pro iis, in iudicium deductis, sine consensu sui Capituli litigare; concedo, in hoc fieri non posse ab eo, qui suo nomine agit in iudicio, nego autem, quod hoc verum sit de eo, qui alieno nomine agit in iudicio de aliqua, quam solus alienare non potest, sicuti Prælatus Ecclesię agit in iudicio nomine Ecclesię. Hoc tamen, ut sine consensu sui Pręlati, pro bonis etiam communibus Monasterii, in iudicio contendere possit Capitulum, aut Conventus Ecclesię, sive regularis hęc sit sive secularis, non concedit *cap. Causam 9. h. tit.* ob rationem scilicet priori contrariam, nisi sint causę proprię Capituli in bonis ad Capitulum solum spectantibus; vel nisi Capitulum agat pro recuperacione bonorum a Pręlato illegitimē alienatorum, vel nisi consuetudo Ecclesię illius, aut peculiaria statuta aliud velint. Multo minus conceditur Regularibus singulis cujuscunq; sextūs sint, ut suo vel alieno nomine, per se, vel per alium ad agendum vel defendendum in iudicio stent, sine consensu & licentia sui Superioris *Cap. cum dilecta 2.2. de rescriptis.* Cū regularis talis non sit sui juris, neque bonorum dominium habeat: & hinc racione contractūs cum Religioso initii, non potest conveniri Religiosus, sed debet conveniri Monasterium, & si Religioso facta sit injuria, non potest ipse agere in iudicio, nisi Prælatus sit absens, & nullum Pro-

Procuratorem ad talia negotia reliquerit, vel ipse Religiosus ex justa causa, studio- rum v. g. à Monasterio absens, licentiam Prælati sine periculo in mora, nec petere, nec expectare possit. Quòd si tamen ratione beneficii, quod habet cum illius administratione, etiamsi manuale hoc tantum sit, in iudicio contendere debeat, ratione professionis suæ, ratione injustæ ejectionis, ratione alimentorum &c. potest hæc facere, sine alia à Superiore petita, aut obtenta licentia *Cap. Cum deputari 16. h. tit.* non tantum ob regulam universalem, quòd pro iuribus suis stare in iudicio possit, cui administratio competit, sed etiam ob necessariam sui defectionem.

§. IV.

Utrum jus agendi in iudicio pro iuribus & rebus Ecclesie inferioris subiectæ Prælati superiori, pertineat ad superiorem, an ad inferiorem Rectorem, vel etiam ad Vicarium perpetuum?

Potest quidem in genere iudicii penes eum esse jus agendi pro suæ Ecclesie rebus, penes quem est administratio, ob allatam sæpius regulam, ita ut penes utrumque sit, tam superiorem quam inferiorem actualis administratio, uterque agere possit, præferendus tamen sit Superior, si hic agere velit, ob maiorem scilicet quam hic habet, auctoritatem *Clement. 1. de rescript.* Quòd si tamen actualis administratio tota sit penes inferiorem (non quidem temporalem tantum sed perpetuum beneficii talis Rectorem aut Vicarium) & penes superiorem tantum in habitu, immediatus administrator,

sive inferior Rector seu Vicarius perpetuus, in causis ad Ecclesiam illam & illius administrationem pertinentibus præferri debet in iudicio, nisi ob negligentiam aut aliud defectum inferioris Rectoris pateretur Ecclesia; quo in casu Superior, qui alias administrationi se immiscere non debet, Ecclesie causam suscipere potest, & debet: & hinc quamvis Episcopus pro iuribus quarumlibet Ecclesiarum Parochialium suæ Diocesis agere possit, velut Pastor pastorum, in causis tamen reddituum, decimarum &c. Parocho competentium vel Vicario perpetuo, Parocho, aut dicto Vicario, potior incumbit agendi in iudicio licentia, cui immediate horum bonorum, administratio competit.

§. V.

Utrum excommunicatus possit stare in iudicio?

Agere quidem non potest excommunicatus maiore excommunicatione, sive per se, sive per aliud, sive civiliter, sive criminaliter agere velit (nisi in causa suæ excommunicationis, aut nisi toleratus sit, & nec à iudice, nec à parte repellatur) conveniri tamen potest, ut reus, ne ex malicia sua fructum habeat, & saltem per alium in iudicio velit respondere, *Cap. Intelleximus 7. h. tit. & Cap. Decernimus 8. De sententia excommunicationis. in 6.* Quòd si verò de bono publico Ecclesie ageretur, vel ad animæ periculum devitandum, excommunicato comparandum esset, vel ob reum v. g. fugitivum, periculum esset in mora, vel si ad præmissa sibi facienda impeditur excommunicatus, posset etiam in iudicio agere,

agere, aut contra actorem etiam excommunicatum excipere, vel compensationem in partem causa objicere, quia in talibus casibus magis videtur, se defendere, quod concessum illi est, quam agere; & quamvis in causis minus arduis cogi possit, ad defendendum se per Procuratorem, prout ex *cit. cap. Intelleximus* colligitur, in arduis tamen causis ad hoc cogi non potest, sed per se causam suam defendere permittitur (ne afflicto nova addatur afflictio, & minus fidelem cum magno suo incommodo habeat sui defensorem) etiam si esset in culpabili mora petendae absolutionis ab excommunicatione, neque tamen ab actore excommunicato in iudicio gesta, qui per oppositam excommunicationis exceptionem non fuit repulsus, irrita sunt, si coram iudice ordinatio, aut legitime impetrato egerit, quamvis enim a iudicio propter excommunicationem & prohibitam communicationem forensis repellatur excommunicatus, nullum tamen jus speciale reperitur, per quod acta illius reddantur irrita, quamdiu contra illum exceptio excommunicationis non probatur.

§. VI.

An iudex possit cogere partes ad personaliter comparandum in iudicio, & an in eodem persona principales per se ipsas ea, que facti sunt, proponere debeant?

Partes ordinariè cogi à iudice non possunt, quamvis hic sit à Summo Pontifice delegatus, ut personaliter in iudicio compareant, *Cap. Juris 1. h. tit. in 6.* nisi causa rationabilis aliud jubeat; & hinc compelli possunt ad personaliter

comparandum. Primò in causis criminalibus criminaliter intentatis. Secundò ad præstandum juramentum de veritate dicenda. Tertio ad juramentum calumnie præstandum. Quarto in aliis etiam casibus, in quibus ipsa principalis status in communi magis perspectum habet, & ubi ex qualitate personæ colligi pro causæ decisione aliquid debet. Et quinto denique si speciale Delegatus à Papa aliquod mandatum habeat, ad partes principales specialiter inquirendas. Factum tamen ipsum ordinariè personæ principales per se ipsas, & non per Advocatos proponere debent (nisi sint personæ valde simplices, & indiscretæ, ut earum defectus à iudice supplendus sit *cap. Postheralis 1. q. h. tit.*) quia meliorem notitiam facti habere censentur principales, quam Advocati, quamvis his non prohibeatur assistere illis in facto tali proponendo, & in expediendis illis, quæ in iure constunt, in libello scilicet formando, in interrogatoriis & articulis probatoriis.

§. VII.

An, qui promittit, se litigaturum coram iudice, si postea non compareat ad litigandum in iudicio, censendus sit, contumaciter abesse, & puniri possit tanquam contumax?

SI quis coram iudice sedente pro tribu-
li promittat, se cum adversario litigaturum, non potest postea exceptionem fori declinatoriam opponere, & iudicem proprium recusare, etiam si lis contestata nondum fuerit; nisi nova causa superveniat, aut antiqua ignorata manifestetur, argumento, *cap. De quodam de Deo 1. h. tit.*

ex quo capite etiam patet, contumacem hunc talem habendum, & puniri posse pœnâ excommunicationis.

SECTIO II.

De causis, quas iudicare potest iudex tum secularis, tum Ecclesiasticus.

§. I.

An iudex secularis tractare, & cognoscere possit causas Ecclesiasticas?

Causarum Ecclesiasticarum alie sunt merè ac propriè spirituales, quæ propriè spectant ad Prælatorum Ecclesiasticorum regimen, uti sunt causæ beneficiales, decimales, matrimoniales, &c. alie sunt causæ merè temporales, causæ v. g. contractuum, instrumentorû, &c. de illis res talis certa est, quòd Laici causas Ecclesiasticas cognoscere non possint, etiam in casu negligentium Ecclesiasticorum, neq; propriâ auctoritate, neque ex commissione Prælatorum Ecclesiasticorum, exceptâ plenitudine potestatis Principalis, per quam Laico etiam tales causæ committi possunt. Sumitur hoc ex *Cap. Decernimus. 2. h. tit. Cap. Qualiter 17. eodem.* Cùm Laicos potius maneat obsequendi necessitas in ordine ad Ecclesiam, quàm imperandi auctoritas *cap. final. De rebus Ecclesie alienandis.* Et quamvis negotia merè temporalia Ecclesiarum & personarum Ecclesiasticarum etiam Laici tractare possint, (si scilicet Ecclesiarum æconomi sede v. g. vacante constituantur) per hoc tamen nulla illis in Clericos præeminentia, gubernatio, aut potestas

conferretur; neque tamen possunt auctoritate propriâ causas judiciales pecuniarias, seu merè civiles, quæ inter personas Ecclesiasticas aut Ecclesias, vel contra tales moventur, cognoscere, & iudicare, uti colligitur ex relato *Cap. 2.* Quamvis hoc facere possint ex commissione seu delegatione Prælati Ecclesiastici, saltem in casu aliquo particulari, cùm talis delegatio non sit contra jus commune, & Laicus in tali casu magis utatur jurisdictione Ecclesiasticâ Delegantis (semper tamen quando Laici jurisdictione negatur in Clericorum causas iudicandas auctoritate propriâ, excipiuntur causæ feudales, quas Dominus feudi, sive Laicus hic sit, sive Ecclesiasticus, iudicare potest, uti habetur in *Cap. Caterum 5. h. tit.*) Causas verò criminales Clericorum, nec propriâ auctoritate tanquam iudex ordinarius, nec ex commissione inferioris Prælati, non obstante quavis contrariâ consuetudine, iudicare potest Laicus (hoc enim cederet in grave opprobrium Cleri) nudum tamen ministerium aliquod circa Clericos v. g. capiendos, aut alias executiones aliquas faciendas, &c. committi etiam Laico potest: prout etiam admitti potest Laicus, ad causas has iudicandas, ut Assessor, Consiliarius, Notarius &c. cùm hæc talia nullam jurisdictionem importent.

§. II.

De causis, quas tractare, & cognoscere potest iudex Ecclesiasticus.

Iudex Ecclesiasticus cuiuscunque dignitatis sit, non potest, quàm talis, directè & ordinariè causas merè Civiles, vel etiam criminales, quæ ad Magistratum

Gg

Laicum

Laicis pertinent. iudicare, ad non confundendas, & perturbandas iurisdictiones, quod sine iniuria fieri non potest. *Cap. Novit. 13. h. tit.* Nisi crimina mixti forent, ubi daretur etiam preventionis locus, aut per viam denuntiationis Evangelicæ procedendum esset, circa peccatum mortale subditi iurisdictioni Ecclesiasticæ, prout sumitur ex *cit. cap. Novit.* Possunt tamen ex commissione Principis secularis causas etiam profanas inter Laicos iudicare *Cap. inter dilectos 6. De fide instrum.* & in casu negligentium Magistratum Civilium, cum iurisdictione etiam circa secularia absolute negata non sit Ecclesiasticis personis, sicuti Laicis negata est iurisdictione circa causas spirituales & personas Ecclesiasticas, &c.

§. III.

An aliquis possit esse Iudex, sive Ecclesiasticus, sive secularis, & iudicare in causa propria?

Quamvis ob plenitudinem potestatis & presumptionem æquitatis supremi Principes in causis propriis, quæ ipsos inter, & eorum subditos moventur, vel de iniuriis sibi illatis Iudices esse possint, *L. Et hoc 41 ff. De hered. Instit. & L. Un. Cod. Si quis imperat. maledix.* prout etiam ex *Cap. Cum venissent 12. h. tit.* colligitur, consultius tamen, & æquitati naturali conformius constituet Princeps talis, in talibus causis, arbitros, aut iudices alios, qui jus dicant, quod etiam hodie passim practicatur. Inferior tamen supremo Principe Iudex esse potest, aut jus sibi dicere, ut habetur in *L. V. Cod. Ne quis in sua causa, &c.* Cum Iudex quasi

media persona ad dirimendam litem inter Actorem & Reum ordinariè esse debet, nisi factum seu iniuria Iudici facta notoria sit, ut vi juris certam poenam statutis, quoad publicam vindictam, sine alio processu puniri possit nocens, cum in tali casu non tam ut Iudex, quam ut Juris executor procedere censetur; aut nisi Episcopus v. g. in causa ad suam Ecclesiam principaliter spectante iudicet, quo in casu, si non recusetur, validè pronuntiabit; aut nisi Iudex in casu, quo rationabiliter dubitatur, an sua sit iurisdictione cognoscat, ac iudicet suam esse iurisdictionem, cum in tali casu non tam in propriam utilitatem directè iudicet, quod prohibitum est, dum prohibetur, ne quis in sua causa Iudex esse possit, quàm ob bonum commune, ut ordinario suo officio fungi possit; ita tamen, ut si contra talem iudicem excipiat, quod inhabilis v. g. ad iudicandum sit, ad Superiorem recurri debeat, de tali enim exceptione aut reculatione non potest inferior Iudex, cui hæc inhabilitas obijcitur, iudicare.

§. IV.

An Iudex, qui cognoscit de causa possessionis, semper & necessariò cognoscere, seu iudicare debeat etiam de causa proprietatis?

Ordinariè & regulariter, si Reus & Actor sint ejusdem fori, coram eodem Iudice causa possessionis & proprietatis tractanda, & terminanda est, prout habetur ex *Cap. fin. h. tit.* & pluribus infra explicabitur in Tit. de Causa possessionis & proprietatis.

SECTIO III.

De actis Iudicii, modo procedendi, & aliis quibusdam observandis in Iudicio, & quomodo finiatur Iudicium?

§. I.

An acta Iudicii per Iudicem existimatum, qui verè Iudex non est sine valida?

Qui existit in possessione officii Iudicis, quamvis ob defectum juris, aut tituli veri verus Iudex non sit, si tamen titulum coloratum, seu putativum habeat (eo quòd v. g. potestatem ad actus jurisdictionis exercendos ab eo acceperit, qui talem potestatem dare potuit) etsi error publicus, communis ac probabilis, pro verò & legitimo Iudice eum communiter habeat, acta per illum ut Iudicem facta, valida sunt, supplente jure omnem defectum, qui à jure positivo suppleri potest, ob boni communis & publici necessitatem, prout clarè habetur in *L. Barbarius ff. De officio Prætor. 3.* & desumitur etiam ex *Can. 1. §. Veruntamen causa 3. Qua 7.* Ille tamen qui titulum coloratum non habet, sed malâ fide se intrusit, absque legitima Superioris auctoritate, in officium Iudicis, nihil prodest ad eorum, quæ ut Iudex egerat, valorem, publicus & communis error, jure scilicet defectum non supplente, nisi in officii sui possessione sit Iudex cum duplici illo requisito: valde tamen probabile etiam est, quòd illius etiam Iudicis acta valida sint, qui nullum quidem coloratum, aut apparentem titulum habet,

bonâ tamen fide suam jurisdictionem possidet, & communiter pro vero Iudice habetur, ita ut in tali casu communis error solus sufficiat, ad supplendum ab Ecclesia defectum legitimi tituli, ut colligitur ex *Cap. Consultationibus 19. de Iure patron.* Præsertim si talis, sciente saltem illo, qui titulum legitime conferre potest, in sua possessione existat.

§. II.

An acta in uno Iudicio valida, valida etiam sint, & fidem faciant in altero Iudicio?

Acta coram Iudice incompetente non valent, neque fidem faciunt coram Iudice competente, ut sumitur ex *Cap. Etsi Clerici 4. hoc tit.* & hinc confessio coram Iudice incompetente facta, confitenti non præjudicat, ut exinde condemnari possit; potest tamen etiam hæc confessio iudicium, & præsumptionem criminis parere, & vim habere confessionis extra Iudicialis, si non per vim & metum tormentorum extorta, sed spontè facta fuerit; cum indignum videatur, ut, quod quisque suâ voce confessus est, postea infirmet, proprioque testimonio resistat.

Quæ tamen coram Iudice competente in uno Iudicio acta fuerunt (circa merita causæ probanda, non tamen circa ordinationem litis) valida etiam sunt, & probant, ac fidem faciunt coram altero Iudice competente, dummodò inter easdem personas, & in ordine ad eundem finem, seu effectum acta talia producantur, argu. *Cap. 2. De except. in 6.* & juxta *Can. Multi 18. causa 2. Qua. 1.* Quia bonum commune exigit, ut unus Iudex juvet alterum circa causam executioni mandandam;

dam; & hinc, sicuti sæcularis Iudex juvare debet Ecclesiasticum, ad latæ sententiæ sive censuræ observationem, ita Ecclesiasticus etiam juvare debet Sæcularem ad ad executionem sententiæ à se latæ, censuris etiam compellendo damnatum ad observationem sententiæ à sæculari Iudice latæ, ita tamen, ut Ecclesiasticus Iudex prius examinare possit processum à Iudice sæculari factum tanquam hoc Superior, non tamen sæcularis, tanquam Inferior, processum ab Ecclesiastico Iudice factum.

Quòd si tamen ad diversum finem tendant diversa judicia, acta in uno iudicio non probant in altero, nec fidem faciunt, & hinc si coram Iudice sæculari actum fuit ad pœnam legalem, non probant eadem acta coram Iudice Ecclesiastico ad pœnam Canonicam; nec testimonia, quæ probabant in Iudicio summario, plenâ semper fidem faciunt in iudicio ordinario.

§. III.

De ordine seu modo procedendi summarie, & de plano in Iudicio.

Quòd Iudicium aliud sit solemne, ordinarium & plenarium, aliud verò sit summarium & extraordinarium, ex dictis jam patet, uti etiam ex diverso modo procedendi utrumque Iudicium inter se differat: hoc ergo §. modus tantum summarii processûs sive iudicii explicatur.

Et primò quidem certum est, quòd duas potissimum ob causas processus hic summarius instituatur. Primò quia sunt tales causæ, quæ celerem expeditionem requirunt, quales sunt pleræque causæ Ecclesiasticæ; causæ quæ incidenter tantum cognoscuntur; causæ beneficiales,

decimales, lites mercatorum, ob nimiam frequentiam; causæ alimentorum, & tributorum, seu collectarum; causæ naufragorum, pauperum, & miserabilium personarum; causæ mercedum & salariorum; quando agitur de Tutore dando &c.

Secundò institui solet processus tantum summarius, si agatur de causis modicis, in quibus de parvo & facile reparabile damno agitur, quales sunt causæ civile sive delicto. v. g. modicæ summarie, respectu personarum litigantium &c. aut si agatur de delictis levibus, aut lis sit mota inter personas viles, & imperitas; aut si agatur Iudicio possessorio momentaneo &c. inter quos modos illud tamen discrimen est, ut, si procedatur summarie propter causæ levitatem, plena probatio necessaria non sit, sed sufficiat etiam semi plena, quia agitur de modico præiudicio. Si verò summarie agatur, quòd causa exigit celerem expeditionem, plena plerumque probatio requiritur, causæ tamen qualitate, & gravitate spectata. Videatur *Clementin. Dispensatam 2. h. tit.*

Tertiò Certum est, quod in processu hoc summario ea, quæ iuris naturalis auctoritatis sunt, non sint omittenda, uti est citatio partis, iuramentum calumniæ aut malitiæ, de veritate dicenda, petitio faciendâ ab Actore; terminus ad exhibendas probationes omnes necessarias, & legitimas defensiones producendas &c. ea verò, quæ iuris positivi tantum humani solemnitates sunt, nihil in hoc processu summario necessaria sunt; & hinc non requiritur necessariò Libelli oblatio, litis contestatio, variæ dilationes, multa

multa Advocatorum, aut partium iurgia, lupte: fluxu probationes &c. videatur *Clement. sepé 2. De V. S. & Extravag. Frequentes inter communes h. Tit.*

§. IV.

De modo procedendi Iudicialiter contra Clericos criminosos.

EX cap. *Cum non ab homine 10. h. r.* modus hic desummi debet, ubi statuitur, quod Clericus (extenditur hoc communiter etiam ad Regulares) in quocunque ordine constitutus, etiamsi primâ tonsurâ tantum initiatus esset, propter furtum, homicidium, perjurium, aut aliud simile grave crimen, si de hoc legitime convictus fuerit, ab Ecclesiastico Iudice sit deponendus (sive verbaliter degradandus per sententiam Iudicis Ecclesiastici) & si depositus incorrigibilis fuerit, quod sit excommunicandus, ac crescente deinde contumaciâ anathematizandus (cum solemnitate maiore, de qua infra in *L. 5. Excommunicari*) & si necdum respuerit, sed in profundum malorum venerit, cum Ecclesia non habeat ultra, quod faciat, per sæcularem potestatem, cui realiter degradatus tradendus erit, coerceatur, & puniatur. Putant quidem aliqui, modum hunc, contra Clericos criminosos non semper esse observandum, sed posse Clericum facinorosum in gravissimis delictis depressum, furtis v. g. sacrilegis, parricidiis, latrocinis &c. non expectatâ incorrigibilitate, statim degradari realiter, & tradi potestati sæculari puniendum, ut bono publico, & Cleri reverentiæ magis consulatur; verum alii communius, & probabilius putant, etiam propter enormia scelera, non posse Clericum statim tradi

Curie sæculari puniendum, nisi sit incorrigibilis, aut nisi casus sit à jure exceptus, non tantum ob textum cit. Cap. *Cum non ab homine* generaliter loquentem, sed ob textum etiam cap. *Tua 6. de poena.* Ubi de latrocinis, & furtis qualificatis Clericorum puniendis respondet Pontifex, deponendos eos esse (verbaliter) & ad agendam poenitentiam in Monasterium detrudendos, vel in carcerem concludendos, ergo nec ob gravissima delicta commissa statim sunt realiter degradandi, & Curie sæculari tradendi, quod apertius esse patet ex Cap. *in fama 35. De sent. excommunicationis.* Sunt autem in jure casus aliqui excepti, in quibus si deliquerint Clerici, non expectatâ incorrigibilitate, sæculari Curie puniendi tradi possunt. Crimen hæresis scil. cap. *Excommunicamus, 13. §. Damnati.* & cap. *Ad abolendam 9. §. 1. de hereti.* Crimen falsationis litterarum Apostolicarum c. *Ad falsariorum 7. de Crimine falsi.* Conspirationis, seu insidiarum structurarum contra proprium Episcopum. *Can. si quis 18. caus. 11. q. 1.* crimen assassini, crimen nefandum contra naturam; non ordinati in Sacerdotes, si missas tamen faciant, confessiones excipiant &c.

§. V.

De aliis quibusdam observandis à iudice, vel partibus litigantibus in Iudicio.

Citatio per edictum, per quam firmatum iudicium, perpetuatur, & prævenitur iurisdicção, non tantum locum habet respectu Pontificis citantis, aut ex illius commissione juxta *Clement. Dudum 1. h. tit. & Extravag. 2. inter Com. de dol. 63*

G g 3

continua

contum. sed respectu etiam alterius cuiusvis inferioris Iudicis, si scilicet, impediatur aliquis, ne citatio personalis ad eum, sicut ad domum illius facta perveniat.

In libello oblato Iudici non necessarium, de Iure Canonico, nomen actionis exprimi debet *Cap. Dilecti 6. h. 2.* sed satis est, si factum & rei veritas ita exponatur, ut appareat jus actoris & causa petendi, quidquid sit de Iure Civili, juxta quod aliqui volunt, exprimi debere nomen actionis ab Actore, quam intentat: alii tamen etiam de hoc Iure negant; certe consuetudo magis videtur observare jus Canonicum, nisi ex eodem facto plures actiones oriri possint, ubi exprimenda actio, ut appareat, quid petat Actor; quod ipsum tamen omitti potest, si ex aliis conjecturis satis colligi possit mens & actio Actoris.

Si Iudex habeat causam consimilem in specie cum causa sibi commissa, recusari potest tanquam suspectus, *Cap. Causam qua 18. h. 2.* eo quod parti videatur favere, cum qua consimilem causam habet, & merito presumi possit, ita iudicaturus in causa sibi commissa, prout iudicari cuperet in causa sua. Si Iudices de causa principali, & exceptionibus prejudicialibus simul cognoscant, vel super ipsa causa principali lite nondum contestata testes recipiant, potest ab illis licite appellari *cap. exhibita 19. h. 2.* Vide de his & aliis auctor. Method. in hoc §. cujus doctrina etiam alibi traditur.

§. VI.

Quomodo finiatur Iudicium?

Iudicium sive instantia Iudicii duobus modis finitur, per lapsum temporis;

& per absolutionem ab observatione Iudicii: per lapsum temporis, de Iure Civili, per instantiam in causa criminali intra biennium; in causa vero Civili intra triennium à liti contestatione numerandum *L. Properandum 13. Cod. h. 1.* De Iure tamen Canonico nec per lapsum triennalis, nec per lapsum biennalis temporis expirat instantia, sive in Civilibus sive in criminalibus causis. Uti docet *Gloss. communiter recepta in c. Venerabili 20. h. 1.* Quia non expediebat dictam Legem Civilem, de pereunte instantia per lapsum certi temporis recipi, cum tali modo non consuleretur expediendis civilibus, sed hæc potius fierent immortaliter cum de Iure Civili finito triennio lites eandem inchoare iterum potuissent partes, ac si nihil unquam motum fuisset, & frequentibus appellationibus à sententiis interlocutoriis, quæ de Iure Canonico concessæ sunt, facile ultra tempus constitutum lites extenderentur. Concedit quidem *Trident. sess. 24. c. 20. de refer.* quod si causa ad forum Ecclesiasticum deducta, in prima instantia coram locorum Ordinariis cognoscenda, infra biennium à die motæ liti non terminetur, liceat partibus, ad aliud iudicem superiorem causam illam deducere, ita tamen ut acta elapso biennio aut instantia non pereant; sed partes, si velint, vel coram eodem iudice litem proseguere possint, vel si lubeat, superiorem adire, causam tamen proseguere possint, ubi inferior defuit, & in eodem, quo fuit apud inferiorem statu, assumere. Hæc in puncto iuris vera sunt, consuetudo tamen videtur potius approbare Iuris Canonici sanctiones, quam quæ Iura Civilia statuunt. Per

Per absolutionem ab observatione iudicii perit instantia, si in progressu litis appareat, intentionem ac petitionem Actoris in libello ineptè propositam fuisse, quo in casu absolvitur reus ab instantia hujus Iudicii, reservato tamen Actori jure iterum agendi, & rectius libelli formandi, prout habetur in *e. Examinata 15. h. tit.* ut reo provideatur, ne respondere debeat ad ineptè petita, & tamen etiam Actor non multum patiat, ob ineptè formatum libellum, sed rebus suis, melius hunc formando, consulere possit: & hinc si in principio statim, antelitem contestatam, libelli ineptitudo appareat, statim libellus talis à iudice ex offi-

cio rejici debet, & lis non contestari ante libellum melius formatum, nisi ex aliis circumstantiis & conjecturis satis appareat intentio, & petitio Actoris, quæ etiam non nominatà actione ex æquitate observari debet. Sunt insuper alia, quæ faciunt iudicium omnino nullum, in competentia scilicet Iudicis, Persona Actoris, aut Rei, quæ in iudicio agere, aut conveniri non possunt; Res ipsæ, quæ non possunt coram hoc Iudice tractari, defectus Citationis; defectus & ommissio substantialium solemnitatium; ordo juris non servatus, qui ad substantiam iudicii pertinetur, de quibus tamen alibi.

TITULUS II.

DE FORO COMPETENTE.

SECTIO I.

De foro competente in genere, & variis modis, quibus constituitur forum competentis.

§. I.

Quis dicatur Iudex competentis, & quod forum competentis?

Forum competentis aliud non est, quam tribunal Iudicis, cujus jurisdictioni in tali causa reus subicitur, sive ubi res ab Actore conveniri potest, ac debet, juxta illud, quod ordinariè forum rei actor sequi debeat, & hinc Iudex competentis dicitur ille, cujus jurisdictioni subicitur Reus, sive coram quo actio &

lis proponi, institui, ac finire potest. Est autem Iudex competentis alius simpliciter competentis, quem partes litigantes adire possunt, & per se debent, tanquam ordinatum suum Iudicem. Alius per se quidem incompetentis est respectu partium litigantium, cujus tamen jurisdictionem partes in se prorogare possunt. Alius denique est simpliciter respectu harum partium incompetentis, qui nec ordinariam in partes litigantes jurisdictionem habet, nec per partium consensum jurisdictione ejus in has partes prorogari potest; cujus sententia ipso jure est irrita, & contra hujus sententiæ nullitatem semper excipere possunt partes, ita ut nunquam in rem judicatam transeat, si certò constet de Iudicis absoluti incompetentis.

§. II.